

Opis źródła:

Opisywany tekst źródłowy jest artykuł zamieszczony na łamach niemieckojęzycznego dziennika o charakterze antypolskim *Bromberg Tageblatt* z dnia 15 czerwca 1919 r. Jest niemieckim komentarzem do artykułu o postawie Żydów wobec Polski i Polaków, ale i Polaków wobec Żydów w warunkach świeżo odrodzonej Polski i trwającej właśnie konferencji pokojowej w Paryżu. Jednocześnie tekst daje Żydom wskazówki, w jaki sposób – za Polską czy za Niemcami – mają głosować w referendum na temat przynależności części ziem spornych między tymi dwoma krajami. Tekst jest wyrazem z jednej strony antysemityzmu części społeczeństwa, w tym przypadku skupionego wokół polskich działaczy narodowych związanych z *Dziennikiem Bydgoskim*, z drugiej przedstawia żydowski punkt widzenia na powody niechęci Polaków wobec Żydów. Dziennik od początku istnienia w 1908 r. stawiał sobie za cel podniesienie świadomości narodowej Polaków, początkowo miał za zadanie sprzeciwiać się zalewowi niemczyzny. Żydzi z pewnością wywarli bardzo duży i pozytywny wpływ na rozwój i oblicze Bydgoszczy, dużego miasta w regionie kujawsko-pomorskim. Specyfiką tego miasta było m.in. to, że przemysł, handel i usługi były domeną Żydów¹. Względy gospodarze jednak nie ułatwiały przyjacielskich relacji z polskimi sąsiadami.

Miejsce wydania:

Żydzi przeciw Polsce, „Dziennik Bydgoski”, nr 130 z 7 czerwca 1919 r. „Bromberg Tageblatt”, nr 137 z 7 czerwca 1919.

Ritter M., *Bromberg, czyli Bydgoszcz, która Żydów nie chciała. Izraeli z Bydgoszczy i okolic na łamach prasy*, Bydgoszcz 2024, s. 601–602.

Tekst źródła:

M. Ritter, *Bromberg, czyli Bydgoszcz, która Żydów nie chciała. Izraeli z Bydgoszczy i okolic na łamach prasy*, Bydgoszcz 2024, s. 601–602.

[15.06.1919] „Na kogo Żydzi będą głosować w referendum, na Niemcy czy na Polskę? „Dziennik Bydgoski” nr 130 z 7 czerwca powinien dać na to pewną odpowiedź. Pisze

¹ M.K. Jeleniewski, *Wielojęzyczna bydgoska prasa lokalna do 1939 roku*, w: *Bydgoszcz: miasto wielu kultur i narodowości*, red. K. Grysińska, W. Jastrzębski, A.S. Kotowski, Bydgoszcz 2009, s. 199–215; Z. Mrozek, *Życie kulturalno-społeczne, teatralne i literackie Bydgoszczy w latach 1919–1939. Zarys dziejów*, Bydgoszcz 1984, s. 52, M. Ritter, *Bromberg, czyli Bydgoszcz, która Żydów nie chciała. Izraeli z Bydgoszczy i okolic na łamach prasy*, Bydgoszcz 2024, s. 13–21.

dosłownie tak: „Z niezrozumiałą zaciekłością walczą Żydzi na całym świecie przeciw Polsce. Gdzie tylko mogą urządzają hece i podburzają całe kraje przeciw narodowi polskiemu. Zadanie ich dość łatwe, bo wpływy mają wielkie jako finansiersi i właściciele największych gazet na całym świecie. Całe szczęście, że nie wszyscy dyplomaci ulegają ich gadaniu, bo inaczej na konferencji pokojowej Polska byłaby bardzo źle wyszła.

Obecnie znowu Żydzi narodowcy we Warszawie ogłaszają publiczny list do Paderewskiego, w którym protestują przeciw pogromom Żydów w Galicyi i na Litwie, gdzie rzezie „niewinnych” Żydów przybrać miały niesłychane rozmiary. W okropny sposób, czytamy w tym otwartym liście, odejmują Polacy Żydom brody (zawszawione, co zresztą Niemcy tak samo robili, ale wtedy Żydzi hałasu nie urządzali), kolejarzy Żydowskich wyganiają z urzędów, handlarzom odbierają prawo handlowania itd. W energicznym tonie zapytują się Paderewskiego, co myśli uczynić ku obronie Żydków. Sądźmy, że nic.

Naczelnik rządu polskiego nie może bowiem zasłaniać przed zasłużoną karą tych, którzy z bolszewikami na Litwie i Ukraińcami w Galicyi pomagali mordować ludność polską i plądrować jej dobytek. Faktem zaś jest niezbitie stwierdzonym, że Żydzi wszędzie odgrywali hersztów band zbójceckich. Żaden rząd inaczej wobec morderców i rabusiów postępować nie może. Rząd niemiecki też nie oszczędzał Żydków Lewinego i innych, choć im pospolitych zbrodni zarzucić nie mógł. Kolejarzy i urzędników Żydowskich musi rząd polski oddać, bo szerzą łapownictwa i najgorsze praktyki urzędowe jak przesuwanie całych wagonów z żywnością amerykańską do Prus. Zaś handlarzom Żydowskim odbierają władze polskie koncesje, ponieważ uprawiają najgorszą lichwę żywnościową. Właściwie kara to za łagodna. I przynajmniej należałoby im się rzetelne baty.

Hołota Żydowska, która ma śmiałość w Polsce najgorszy bolszewizm i publiczne przeciw narodowi polskiemu urządzać demonstracje, występuje z pretensjami, z jakimi w żadnym innym państwie odważyłoby się nie mogła. Wierzy, że zawsze znajdzie w prasie Żydowsko-międzynarodowej poparcie. W ten sposób jednak doigrać się może, że cały naród polski jak jeden mąż stanie przeciw tej pladze jerozolimskiej, a wtedy skończy się dla Żydów raj polski”. Chcemy zapytać – co Polska zamierza zrobić, aby chronić Żydów? Odpowiedź z „Dziennika Bydgoskiego”: „Zupełnie nic”. Polska wydaje się być na dobrej drodze, by stać się „państwem prawa” w najbardziej śmiałym tego słowa znaczeniu!”.

Słowniczek pojęć:

Referendum – chodzi o referendum – zarządzane na mocy decyzji podjętej podczas konferencji wersalskiej – w sprawie przynależności części ziem do Polski lub Niemiec.

Dziennik Bydgoski – polski dziennik ukazujący się od 1907 r. Od początku związany był ze środowiskiem prawniczym. Wywierał duży wpływ na życie społeczne i kształtowanie poglądów politycznych. W momencie największego nakładu, dziennik znalazł się wśród kilku największym gazet codziennych w Polsce w ogóle. Za: M.K. Jeleniewski, *Wielojęzyczna bydgoska prasa lokalna do 1939 roku*, w: *Bydgoszcz: miasto wielu kultur i narodowości*, red. K. Grysińska, W. Jastrzębski, A.S. Kotowski, Bydgoszcz 2009, s. 203–208.

Pytania do źródła.

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Jaki miał być stosunek Żydów do odrodzonej Polski?
2. Jakie czynniki miały ułatwić Żydom wpływ na światową politykę?
3. Czego miał dotyczyć list napisany przez działaczy żydowskich do Ignacego Paderewskiego? Korzystając ze swojej wiedzy odpowiedz, jaki urząd pełnił wówczas ten światowej sławy pianista?
4. Na których obszarach – na mocy decyzji podjętych na konferencji wersalskiej – miały się odbyć referenda w sprawie przynależności państwowej?
5. O jakie działania na terenie zaboru rosyjskiego i austriackiego zostali oskarżeni Żydzi na łamach „Dziennika Bydgoskiego”?
6. Jakie zarzuty stawiano urzędnikom żydowskiego pochodzenia?
7. Czy powyższy tekst źródłowy może być w pełni obiektywny? Uzasadnij odpowiedź.

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. W jaki sposób prasa wpływała na kształtowanie opinii publicznej?
2. Czym różniły się postawy Niemiec i Austro-Węgier od postawy aliantów zachodnich w kwestii wykorzystania Żydów w polityce? Test omawianego artykułu posłuży ci za wskazówkę.
3. Jaki miał być wpływ antysemityzmu na zamach na życie prezydenta Gabriela Narutowicza?
4. W jaki sposób największe partie polityczne II Rzeczypospolitej odnosiły się do Żydów?
5. Wymień organy prasowe największych partii politycznych II Rzeczypospolitej.
6. Wymień zdarzenia/akty prawne/zasady uderzające w okresie dwudziestolecia międzywojennego w ludność żydowską na terenie II Rzeczypospolitej.

Literatura pomocnicza:

Brykczyński P., *Gotowi na przemoc. Mord, antysemityzm i demokracja w międzywojennej Polsce*, tłum. M. Sutowski, Warszawa 2017, s. 15–78.

Cała A., *Żyd – wróg odwieczny? Antysemityzm w Polsce i jego źródła*, Warszawa 2012, s. 257–418.

Historia Żydów. Dzieje narodu od Abrahama do państwa Izrael. Żydzi w Polsce: 1000 lat wspólnych losów, red. L. Będkowski, A. Brzostowska, Warszawa 2014, s. 244–311.

Historia Żydów. Trzy tysiące lat samotności, red. wyd. L. Będkowski, M. Turski, Warszawa 2008, s. 44.

Kabaciński R., Kotowski W., Wojciak J., *Bydgoszcz – zarys dziejów*, red. R. Kabaciński, przedmowa J. Topolski, Bydgoszcz 1980, s. 95–178.

Mrozek Z., *Życie kulturalno-społeczne, teatralne i literackie Bydgoszczy w latach 1919–1939. Zarys dziejów*, Bydgoszcz 1984.

Żydzi w Polsce odrodzonej. Działalność społeczna, gospodarcza, oświatowa i kulturalna. II, red. I. Schiper, A. Tartakower, A. Haffka, Warszawa 1933.

Żydzi w Polsce. Dzieje i kultura. Leksykon, red. J. Tomaszewski, A. Żbikowski, Warszawa 2001, s. 154–166, 296.

Najważniejsze cezury:

Opisane źródło pochodzi z czerwca 1919 r. W Paryżu trwa właśnie konferencja pokojowa, która po piekle Wielkiej Wojny ma na nowo poukładać ład europejski, w tym podjąć wiele decyzji dotyczących Polski. Rozpoczyna się wojna polsko-bolszewicka, która będzie trwać aż do zawarcia traktatu ryskiego w marcu 1921 r. Także w tym roku odbywają się wybory do Sejmu Ustawodawczego. Wybucho I powstanie śląskie. W Europie wybucha wojna między Grecją a Turcją (trwająca do 1922 r.). W Charkowie proklamowano Ukraińską Socjalistyczną Republikę Rad. Utworzono Siły Zbrojne Południa Rosji – walczące z bolszewikami – przez byłego carskiego oficera Antona Denikina. W Niemczech powstaje faszystowska partia NSDAP. Na Węgrzech powstaje Komunistyczna Węgierska Republika Rad. Na świecie powołana zostaje Liga Narodów. Afganistan ogłasza niepodległość. W Stanach Zjednoczonych wchodzi w życie XVIII poprawka do konstytucji, wprowadzająca całkowitą prohibicję alkoholową. Rosja podbija państwa kaukaskie. W Indiach dochodzi do masakry ludności cywilnej zgromadzonej na wiecu w Amritsarze przez brytyjskie wojsko. Dochodzi do akcji „biernego oporu” wobec władz brytyjskich.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Karolina Maciaszek.

